

BRITSE FORTIFIKASIES IN DIE ANGLO-BOEREOORLOG (1899 – 1902)

Johan Hattingh en André Wessels

Oorlogsmuseum van die Boererepublieke, Bloemfontein: 1997

159 bladsye

kaart, foto's, illustrasies

ISBN 1-874979-10-3

R55,00

Hierdie publikasie is gebaseer op J.L. Hattingh se MA-verhandeling (UOVS, Nov. 1996) getiteld **Die Britse blokhuisstelsel tydens die Anglo-Boereoorlog, 1899-1902**. Luidens die voorwoord, is die verhandeling egter vir publikasiedoeleindes geheel en al deur prof. A. Wessels, wat as studieleier vir die verhandeling opgetree het, verwerk.

Die publikasie beslaan sewe hoofstukke. Hoofstuk 1 verskaf 'n historiese oorsig van die ontstaan en ontwikkeling van militêre fortifikasies van die Romeinse tydperk af tot vandag. Hoofstuk 2 handel oor die redes vir die oprigting van die fortifikasies, hoofstuk 3 oor die verskillende tipes blokhuse en hoofstuk 4 oor die oprigting van die blokhuislinies. Hoofstuk 5 bied 'n bespreking van die lewe in die blokhuse, terwyl hoofstuk 6 'n uiteensetting van die Britse strategie en taktiese aanwending van die blokhuislinies gee. In die slothoofstuk, hoofstuk 7, word die blokhuisstelsel as krygsmaatreël geëvalueer, onder meer aan die hand van die sogenaamde “beginsels van oorlogvoering” wat teen die einde van die 19de eeu gegeld het.

Die werk maak interessante leestof vir beide die (krygs-)historikus en die Anglo-Boereoorlog-entoesias uit, deurdat dit enersyds 'n omvattende uiteensetting van die oorsprong, aard, funksies en effektiwiteit van die blokhuisstelsel gee en andersyds die feite op 'n onderhoudende, leesbare wyse aanbied. Hoofstukke 3 en 5 behoort besondere byval by lesers te vind, deurdat eersgenoemde 'n volledige uiteensetting van die verskillende tipes blokhuse, ryklik met foto's en

sketse geïllustreer, verskaf, terwyl laasgenoemde die leser 'n interessante kykie op die daaglikse wel en wee van die blokhuisbemannings bied – die vervelinge wagdienste en eentonige spyskaart, die watertekort en uiterste temperature, die gebrek aan afleiding, die vindingryke improvisasies en interessante tydverdrywe, ens. Die publikasie bevat 'n stewige bronnelys en is goed met foto's en illustrasies toegelig. Die uitvoukaart (teenoor p. 140) waarop die ligging van blokhuisse wat vandag nog grootliks ongeskonde bestaan, aangedui word, is 'n baie handige hulpmiddel vir beide navorsers en toeriste.

Enkele punte van kritiek kan teen die werk ingebring word. Dit handel in wese oor die Britse blokhuisstelsel; die oorspronklike titel van Hattingh se verhandeling sou dus meer gepas gewees het. Die inleidende hoofstuk oor die ontstaan en ontwikkeling van militêre fortifikasies kon met gerief weggelaat gewees het. Dit is baie oorsigtelik en plaas oor die algemeen nie werklik die Britse fortifikasies (oftewel die blokhuisstelsel) gedurende die Anglo-Boereoorlog in enige besondere perspektief nie; dieselfde geld die gedeelte oor fortifikasies ná die Anglo-Boereoorlog tot vandag, wat insgelyks geforseerd is en nie direk met die onderwerp in verband gebring kan word nie. Hoofstuk 2 (die redes vir die oprigting van die Britse fortifikasies) is nie baie logies onderverdeel nie, met die gevolg dat die bespreking 'n effense gebrek aan sintese toon. Voorts bevat die oorsig van die verloop van die oorlog tot en met die Roberts-fase, wat ter inleiding van die bespreking van die redes vir die oprigting van die Britse fortifikasies gegee word, onnodige detail wat nie direk met die hoofstuktema verband hou nie; die redes vir die oprigting van die blokhuislinies as sodanig – sekerlik 'n sentrale tema in só 'n publikasie – geniet relatief min aandag. In hoofstuk 6 word die Britse se strategiese en taktiese aanwending van die blokhuislinies ietwat in isolasie behandel, deurdat daar net in die verbygaan na ander teenguerrillamaatreëls, soos die verskroeiende-aarde-beleid en die konsentrasiekampe, verwys word, sonder om werklik op die onderlinge samehang tussen dié maatreëls in te gaan. Die blokhuisstelsel word dus nie behoorlik in die konteks van die Britse se breër teenguerrillastrategie belig nie.

In soverre die werk ‘n beskrywing van die aard en aanwending van die blokhuisstelsel is, is dit besonder geslaagd, maar waar dit om afleidings en interpretasie gaan, kan die skrywers se uitsprake soms bevraagteken word. Op p. 14 word byvoorbeeld gesê dat, soos die Voortrekkers se walaers, “... die Zoeloe kraal by Ungungundlovu ook as ‘n fortifikasie beskou (kan) word” – dit was inderdaad ‘n militêre kraal, maar dit het bloot ‘n aantal van die koning se regimente gehuisves en was nie daarop gemik om as vesting vir die afweer van vyandelike aanvalle te dien nie; sodanige krale is trouens normaalweg in die aangesig van ‘n sterker opponent ontruim en aan die brand gestee.

Op p.16 word met verwysing na die Eerste Wêreldoorlog gesê: “Danksy die skaakmatposisie wat op die Wesfront geheers het, het loopgrawe ‘n belangrike rol begin speel.” Dié stelling span eintlik die kar voor die perde: die feit dat die opponerende magte van die Switserse grens af tot aan die Noordsee teenoor mekaar (in loopgrawe) ingegrawe het namate hul wedersydse omvleuelingspogings misluk het, het juis die skaakmat veroorsaak. (Wat wel waar is, is dat die opponerende magte alles in hul vermoë gedoen het om hul loopgraafnetwerke ondeurdringbaar te maak, sodat dit met verloop van tyd geweldig in kompleksiteit toegeneem het.) Op dieselfde bladsy word ook aangevoer dat dit die “... Duitse en Britse beleid was om ‘n frontlinie te hê wat deur loopgrawe van agter ondersteun sou word ... Die feit dat die Britte geglo het dat hul gebruik van vaste verdedigingslinies (blokhuse) tydens die Anglo-Boereoorlog ‘n ongekwalifiseerde sukses was, kon ook ‘n invloed gehad het op hul besluit om ook tydens die Eerste Wêreldoorlog vaste linies te bou ...” Soos hierbo aangetoon, is die loopgraafskaakmat deur hul mislukte omvleuelingspogings op die opponerende magte afgedwing; daar was derhalwe kwalik sprake van ‘n besluit aan Britse kant om passief teenoor die Duitsers in te grawe. Dit is dus te betwyfel of die Britte se ervaring gedurende die Anglo-Boereoorlog enige invloed in dié verband uitgeoefen het; die loopgraafstelsel van die Eerste Wêreldoorlog, waar die opponerende magte op ‘n aaneengeslote front in ‘n statiese oorlog vasgevang is, is gewoon nie vergelykbaar met die relatief maklik deurdringbare blokhuislinies wat gebruik is om die Boere se hoogs mobiele oorlogvoering aan bande te lê nie.

Die stelling word op p. 54 gemaak dat die Britse mobiele blokhuisse as die “voorloper van die eerste tenks, wat tydens die Eerste Wêreldoorlog gebou en aangewend is, beskou (kan) word.” As in ag geneem word dat die mobiele blokhuisse ‘n suiwer defensiewe doel gehad het, terwyl die tenk ‘n offensiewe wapen was wat daarop gemik was om die mobiliteit op die slagveld te herstel, ten einde aan die loopgraafskaakmat te ontsnap, is dit duidelik nie ‘n geldige afleiding nie.

Uit ‘n tegniese oogpunt is daar ook ‘n paar kleiner puntjies wat pla. Eerstens is daar die onvolledige verwysing na foto’s in die privaatversamelings van die skrywers: nóg die oorsprong van die foto’s, nóg die fotograaf, of die datum van die foto’s word vermeld. Verder stem die bladsyverwysings mbt hoofstuk 2 in die inhoudsopgawe nie met die teks ooreen nie, terwyl die laaste inskrywing op die lys van grootliks ongeskonde blokhuisse wat op die uitvoukaart (teenoor p. 140) verskyn, gedeeltelik afgesny is.

Bovermelde kritiek ten spyte, vul Hattingh en Wessels met hierdie werk ‘n besondere leemte in die geskiedskrywing oor die Anglo-Boereoorlog. Die publikasie vat die bestaande kennis oor die Britse blokhuisstelsel in een band saam en bring bepaald ook nuwe inligting oor dié onderwerp aan die lig.

G.E. Visser, Departement Krygsgeskiedenis, Fakulteit Krygskunde, Universiteit van Stellenbosch

RHODESIAN FORCES PART I & II (PRODUCED BY MSASA ENTERPRISES)

“Rhodesian Forces” is a two part video set currently being distributed by the South African based company, Msasa Enterprises. The set is the Msasa’s first video release but will be followed by further titles. The videos are a compilation of footage detailing the bush war exploits of some of Rhodesia’s most prestigious fighting units.